

Katarzyna Stukus-Haník¹

Propagatorzy kultury polskiej w Wilnie i ich rola w krzewieniu polskości w niepodległej Litwie

Streszczenie

Odzyskanie przez Litwę niepodległości przyniosło polskiej mniejszości narodowej znaczną poprawę w zakresie możliwości rozwoju własnej kultury. Szczególny wpływ na to miało otwarcie granic, które pozwoliło na zacieśnienie kontaktów z Polską oraz Polakami rozszanymi po całym świecie. Przyczyniło się m.in. do powstawania nowych polskich organizacji, a przede wszystkim do budowy Domu Kultury Polskiej w Wilnie, który stał się miejscem spotkań kulturalnych. Działania te sprzyjały podtrzymywaniu i rozwojowi świadomości narodowej, zachowaniu własnej tożsamości oraz przekazywaniu jej następnym pokoleniom.

Szczególną rolę w tym procesie odegrali ludzie, którzy poprzez swoją ciężką pracę i podejmowane aktywności wkładali wiele trudu w krzewienie ojczystego słowa i kultury. Dzięki ich wysiłkom kultura polska na Litwie przetrwała i wyróżniła się wśród innych rozwijających się kulturalnie na tych terenach mniejszości narodowych. Każdy, kto spotkał na swej drodze tych niezwykłych ludzi, starał się za ich przykładem pielęgnować piękną polską kulturę i tak jak oni przekazywać ją swojemu otoczeniu.

Warto zauważyć, że istnieją czynniki łączące ze sobą ludzi, którzy utożsamiają się z jednym narodem i kulturą. Z pewnością dla Polaków zamieszkujących Republikę Litewską takimi ogniwami były m.in. język, religia, literatura, pieśni i tańce narodowe. Należy zatem przybliżyć działalność polskich zespołów pieśni i tańca, teatrów amatorskich, różnorodnych stowarzyszeń i instytucji kulturalnych, które w szczególnie sposób dbały o pielęgnowanie polskiej kultury, a poprzez przekazywanie jej kolejnym pokoleniom chroniły środowiska polskie przed wynarodowieniem.

Słowa kluczowe: polska mniejszość narodowa, animatorzy kultury, język polski, Litwa

¹ Dr Katarzyna Stukus-Haník, Podkarpacki Urząd Wojewódzki w Rzeszowie, ul. Grunwaldzka 15, 35-959 Rzeszów, e-mail: katarzyna.stukus@gmail.com, nr ORCID: 0009-0008-7518-0970.

Wstęp

Wilno – litewska stolica – to miejsce wyjątkowe, a jego historia pokazuje, jak przez stulecia żyli tu obok siebie ludzie różnych narodowości: Polacy, Litwini, Białorusini, Żydzi, Tatarzy, Niemcy czy Rosjanie. Różne narody, kultury i wyznania wzajemnie się przenikające i oddziaływujące na siebie czyniły to miasto otwartym i tolerancyjnym, przyciągającym kolejnych chętnych do zamieszkania w nim. Bogata mozaika narodowości i kultur w sposób istotny kształtowała życie i mentalność mieszkańców tych terenów. Niełatwo było utrzymać własną tożsamość kulturową w miejscu tak różnorodnym. Polakom się to udało.

Warto zadać pytania, dlaczego tak właśnie się stało? Co sprawiło, że polskość w Wilnie i na Litwie przetrwała mimo wielu lat wypierania jej z serc i pamięci tamtejszych Polaków? Co pomogło przetrwać niezbyt przychylną postawą litewskiego społeczeństwa, które po 1991 r. dążyło do lituanizacji własnego państwa? Odpowiedzi nasuwają się same. Mocno zakorzeniona polska kultura, tradycja i wiara katolicka to czynniki, które pozwoliły polskim mieszkańcom państwa litewskiego przetrwać trudne czasy i zachować przy tym własną tożsamość narodową i kulturową. Do tego jeszcze język polski, o który pieczołowicie dbano. Nie byłoby to jednak możliwe bez ludzi, którzy poprzez swoją codzienną pracę, ogromne zaangażowanie i podejmowane aktywności wkładali wiele trudu w krzewienie ojczystego słowa i kultury. Troska ta była szczególnie ważna w pierwszych latach po odzyskaniu przez Litwę niepodległości, kiedy to zwłaszcza młodzi ludzie, szukając własnej tożsamości, stawali się podatni na nowe trendy, niejednokrotnie zrywające z tradycją poprzednich pokoleń.

Znaleźli się jednak i tacy – reprezentujący szeroko rozumianą działalność artystyczną – jak m.in. Zofia Gulewicz (wieloletni kierownik grupy tanecznej i choreograf Polskiego Zespołu Artystycznego Pieśni i Tańca „Wilia”), Irena Rymanowicz (wieloletni dyrektor i reżyser Polskiego Teatru w Wilnie), Władysław Ławrynowicz (wieloletni prezes Twórczego Związku Polskich Artystów Malarzy na Litwie „Elipsa”), Jan Mincewicz (założyciel i wieloletni kierownik Reprezentacyjnego Zespołu Pieśni i Tańca „Wileńszczyzna”), Apolonia Skakowska (inicjatorka i dyrektor Centrum Kultury Polskiej na Litwie im. Stanisława Moniuszki), Henryk Kasperowicz (założyciel i wieloletni kierownik Zespołu Tańca Ludowego „Zgoda”), Renata Brasel (wieloletni kierownik artystyczny i chórmistrzynie Zespołu), Lilija Kiejzik (wieloletni kierownik artystyczny i reżyser Polskiego Studia Teatralnego w Wilnie), Irena Litwinowicz (wieloletni dyrektor Polskiego Teatru w Wilnie), Janina Łabul

(wieloletni kierownik artystyczny Polskiego Zespołu Ludowego Pieśni i Tańca „Wilenska”), Janina Stupienko (wieloletni kierownik artystyczny i dyrygent chóru Polskiego Dziecięcego Zespołu Pieśni i Tańca „Pierwiosnki”), Krystyna Bogdanowicz (założyciel i wieloletni kierownik artystyczny Polskiego Dziecięcego Zespołu Pieśni i Tańca „Świtezianka”), Diana Markiewicz (opiekun szkolnego teatru w Szkole Średniej Łazdinai w Wilnie), Beata Kowalewska (opiekun Zespołu Teatralnego „Szkic” w Szkole Średniej im. S. Konarskiego w Wilnie) i wielu innych animatorów kultury polskiej w Wilnie, dzięki którym kultura ta przetrwała, nadal się rozwija i wyróżnia na tle innych mniejszości narodowych. Osób, którym można przypisać tę zaszczytną rolę, jest znacznie więcej, nie sposób opisać wszystkich. Warto przyjrzeć się reprezentantom poszczególnych dziedzin artystycznych, których działalność – zdaniem autorki – miała największy wpływ na podtrzymanie polskiej kultury na omawianych terenach.

Celem niniejszego artykułu jest pokazanie, w jaki sposób działalność artystyczna, a przede wszystkim ludzie z nią związani, przyczyniła się do krzewienia polskiej kultury wśród Polaków zamieszkujących państwo litewskie. Warto zaznaczyć, że momentem przełomowym były lata 90. XX w. i odzyskanie przez Litwę niepodległości, które przyniosło polskiej mniejszości narodowej szersze możliwości rozwoju własnej kultury. Opracowując temat, autorka korzystała przede wszystkim z artykułów pochodzących z polskiej prasy ukazującej się w Wilnie oraz ze stron internetowych. Niezwykle istotna była też możliwość spotkania i rozmowy z tymi wielkimi Polakami, co niewątpliwie pozwoliło lepiej zrozumieć poruszane kwestie.

Władza radziecka podczas swych rządów na terytorium Litewskiej Socjalistycznej Republiki Sowieckiej dążyła do całkowitego podporządkowania sobie opanowanych terenów. Liczne działania zmierzające do ograniczenia aktywności kulturalnej mniejszości narodowych sprawiły, iż w tym okresie działała w Wilnie jedynie niewielka liczba zespołów folklorystycznych, kilka kółek poetyckich oraz dwa amatorskie teatry. Sytuacja zmieniała się wraz z odzyskaniem przez Litwę niepodległości w 1991 r. Polacy uzyskali wówczas pełną swobodę działania na wielu płaszczyznach życia, co zaowocowało rozkwitem różnych form aktywności. Otworzyły się granice, a to korzystnie wpłynęło na kontakty litewskich Polaków z Macierzą. Ogromne znaczenie dla krzewienia polskiej kultury na Litwie miał powstały w 1989 r. Związek Polaków na Litwie (ZPL), uważany za największą i najbardziej wpływową polską organizację w państwie litewskim.

Większość tworzących się po 1991 r. polskich organizacji powstała pod wpływem aktywności ZPL. Znacznie rozwinął się amatorski

ruch folklorystyczny, funkcjonowało coraz więcej klubów i stowarzyszeń promujących polską kulturę na terenie państwa litewskiego. Warto zauważyć, iż najpopularniejszą formą uczestnictwa Polaków w życiu kulturalnym było zaangażowanie w pracę licznych zespołów folklorystycznych oraz dwóch teatrów amatorskich (Bobryk 2006: 120–125, 310).

Dom Kultury Polskiej w Wilnie

W pierwszych latach kształtowania się suwerennego państwa litewskiego coraz bardziej ujawniały się potrzeby i dążenia polskiej mniejszości narodowej, które znajdowały wyraz w dynamicznym rozwoju różnorodnych organizacji. Jednocześnie zastanawiano się nad miejscem, które miało stać się centrum polskiego życia na Litwie, gdzie Polacy mogliby się spotykać i wspólnie spędzać czas. Z ideą budowy polskiego domu po raz pierwszy wystąpił Związek Polaków na Litwie w sierpniu 1994 r. Przez kilka kolejnych lat załatwiane były kwestie organizacyjne związane z miejscem na budowę, projektowaniem, wyborem firm budowlanych i oczywiście zebraniem środków finansowych. Wszystko odbyło się bez większych komplikacji i 18 lutego 2001 r. nastąpiło uroczyste otwarcie Domu Kultury Polskiej w Wilnie (DKP). Budynek ten miał służyć lokalnej społeczności polskiej w rozwijaniu i promowaniu polskiej kultury na Litwie, jak również pomóc w polsko-litewskiej integracji i pogłębianiu międzynarodowej współpracy. Dom bardzo szybko zyskał miano ośrodka, w którym odbywały się największe i najważniejsze imprezy kulturalne. Od samego początku nie tylko pełnił rolę integratora w środowisku Polaków, ale także promował polską kulturę wśród Litwinów i innych narodowości.

Głównym celem DKP stała się organizacja życia kulturalnego miejscowych Polaków. Instytucja prowadziła bowiem szeroko rozwiniętą edukację kulturalną polegającą m.in. na promowaniu polskiej literatury i sztuki wśród lokalnych mieszkańców. Organizowane były liczne wystawy i wernisaże, koncerty, wieczory poetyckie, projekcje filmowe, festiwale oraz przedstawienia teatralne. Polskie szkoły urządzały w nim imprezy, jubileusze, konkursy, przeglądy działalności artystycznej. To tutaj tradycyjnie obchodzone były polskie święta narodowe oraz inne ważne dla lokalnej społeczności uroczystości. Taka rozszerzona i zróżnicowana oferta pozwalała dotrzeć do szerokiego grona odbiorców. Warto dodać, iż wszystkie te wydarzenia kulturalne cieszyły się ogromnym zainteresowaniem polskich mieszkańców Wilna. Pracownicy instytucji starali się ocalić od zapomnienia wszystkie wartości, które od wielu po-

koleń kształtowały tożsamość narodową i kulturalną Polaków na Wileńszczyźnie. Realizacja tych zamierzeń stała się możliwa dzięki współpracy z licznymi organizacjami społecznymi, które znalazły swoje siedziby w tym właśnie budynku. Od 2019 r. swoją siedzibę miała w tych murach także redakcja TVP Wilno. Co ważne, w 2021 r. rozpoczęła się rozbudowa budynku, która po ukończeniu z pewnością zaowocuje dalszym rozwojem polskiego środowiska na Wileńszczyźnie. Budynek DKP, nawet gdyby był najlepiej wyposażony, niewiele znaczyłby wszakże bez osób, które sprawiały, że tętniło w nim życie (Mażul 2006: 1; Andrzejewski 2001: 1; b.a. 2001c: 3; b.a. 2001a: 2).

Apolonia Skakowska

O propagowaniu polskiej kultury na Litwie nie sposób mówić bez podkreślenia ogromnego zaangażowania w tę ideę Apolonii Skakowskiej. Pod jej kierownictwem działało Centrum Kultury Polskiej w Wilnie im. Stanisława Moniuszki (CKPnL). Centrum to zostało oficjalnie zarejestrowane 22 listopada 1993 r. jako ośrodek wsparcia przede wszystkim dla polskich zespołów folklorystycznych, polskich teatrów amatorskich, chórów i orkiestr pracujących na terytorium państwa litewskiego (Marczyk 1994b: 18–20). Warto przyjrzeć się bliżej inicjatorce i założycielce, a jednocześnie prezes tej instytucji Apolonii Skakowskiej². Jako prezes-dyrektor Centrum w sposób szczególnie interesowała się polskimi zespołami folklorystycznymi. Chcąc zachęcić je do pracy, zainaugurowała Festiwal Polskich Zespołów Ludowych, znany jako Festiwal Kultury Polskiej na Litwie „Pieśń znad Wilii”, którego celem była przede wszystkim integracja polskiej społeczności i podniesienie poziomu polskiej kultury. Pierwsza edycja Festiwalu odbyła się w 1994 r., natomiast w 2022 r. zorganizowano go już po raz 29. (Jotkiało 2007: 22; 1994: 9; Marczyk 1994a: 4, 22; Giedrojć 2022).

W organizacji kolejnych edycji Festiwalu A. Skakowskiej przyświecały dwa podstawowe cele. Jak sama przyznała, dążyła do udzielenia

---

² Apolonia Skakowska – nauczycielka, poetka, działaczka kulturalna i organizatorka życia kulturalnego Polaków na Wileńszczyźnie. Urodziła się 5 lutego 1932 r. w Nowosiólkach w rejonie wileńskim. Po ukończeniu w 1955 r. Średniej Szkoły Pedagogicznej w Trokach pracowała jako nauczycielka klas początkowych w Szkole Średniej nr 26 w Nowej Wilejce. Jednocześnie studiowała na Wydziale Filologii Polskiej Instytutu Pedagogicznego w Nowej Wilejce, po ukończeniu którego rozpoczęła naukę na Wydziale Filologii Polskiej Instytutu Pedagogicznego w Wilnie. Poza pracą nauczycielską zdobywała doświadczenie w branży turystycznej, by wreszcie oddać się działalności kulturalnej (Jackiewicz 2003: 265–266).

zespołom konkretnej pomocy w doskonaleniu sztuki pod okiem wybitnych specjalistów oraz dawała im możliwość zaprezentowania swego dorobku przed szerszą publicznością. Każdy Festiwal był inny, z każdym rokiem doskonalszy, a dla uczestników niezmiennie najważniejsze były indywidualne spotkania i konsultacje ze znawcami sztuki. Dzięki tym występom zespoły dotychczas nieznane zyskiwały uznanie i rozgłos (wywiad w posiadaniu autorki).

Z Festiwalem Kultury Polskiej „Pieśń znad Wilii” związany był Festiwal Dzieci i Młodzieży Muzycznie Uzdolnionej im. S. Moniuszki, promujący utalentowanych muzycznie młodych artystów z terenów Wileńszczyzny. Na Festiwalach dominowała muzyka klasyczna, wykonawcy prezentowali swoje zdolności, grając na instrumentach bądź śpiewając. Dla wielu uczestników Festiwal ten stał się początkiem kariery muzycznej (Jotkiało 2007: 24).

Tradycją CKPnL stały się coroczne spotkania wigilijne, na które nieprzerwanie od 1993 r. A. Skakowska zapraszała działaczy kultury polskiej na Wileńszczyźnie, przedstawicieli polskich szkół oraz wielu innych gości, w tym z Polski. Wieczery zawsze towarzyszył program artystyczny, stanowiący doskonałą okazję do zaprezentowania się zespołów bądź solistów. Organizatorka za każdym razem starała się szukać nowych wykonawców, którzy prezentowali najpiękniejsze polskie kolędy w charakterystyczny dla siebie sposób, nadając przy tym uroczystości odpowiedni nastrój (Jotkiało 2007: 19–21; 1996: 1–2; Gładkowska 2002b: 5).

Działalność dyrektorki CKPnL w sferze kulturalnej nie ograniczała się do promowania muzyki i polskiego folkloru. Dzięki staraniom Centrum przybywali na Litwę aktorzy z wielu polskich teatrów, m.in. z Warszawy, Krakowa, Kalisza, Lublina, Gorzowa, Torunia itd. Wszystko to robione było z myślą o tutejszych młodych Polakach, bowiem głównym celem dyrektorki była edukacja kulturalna dzieci i młodzieży (Jotkiało 2007: 39–46).

Centrum Kultury Polskiej na Litwie pod kierownictwem A. Skakowskiej nawiązało współpracę z licznymi miastami w Polsce, a także z wieloma środowiskami polonijnymi rozsianymi po całym świecie (Jotkiało 2007: 65–67). Każdy, kto poznał tę niezwykłą kobietę, doskonale zdawał sobie sprawę, jak wiele zrobiła, aby polska kultura na Litwie przetrwała i wciąż tętniła życiem.

Za swoją długoletnią pracę za rzecz promowania polskiej kultury na Litwie została wielokrotnie wyróżniona. Otrzymała m.in.: Dyplom Honorowy MSZ RP przyznany za wybitne zasługi dla polskiej kultury na świecie; Krzyż Kawalerski Orderu Zasługi Rzeczypospolitej Polskiej

przyznany przez Prezydenta RP za całokształt działalności kulturowej, oświatowej i społecznej wśród Polaków na Litwie; odznakę Zasłużony dla Kultury Polskiej przyznaną przez Ministerstwo Kultury i Sztuki RP; Medal Senatu RP za krzewienie polskiej kultury na Litwie.

Ponadto była trzykrotną laureatką konkursu „Polak Roku” oraz otrzymała dyplomy uznania: w 1996 r. „Za wybitne zasługi dla kultury polskiej w świecie”, zaś w 1999 r. „Za działania na rzecz integracji kultury polskiej i litewskiej” (Jotkiało 2007: 12; Jackiewicz 2003: 266; Masenas 2006: 5).

Poprzez wszystkie lata swojej działalności A. Skakowska starała się pracować tak, by Polacy zamieszkujący ziemie państwa litewskiego nie zapominali o swoich korzeniach. Swoją postawą i zaangażowaniem w życie kulturalne chciała nauczyć rodaków, jak należy dbać o własną kulturę i szanować dorobek kulturalny przodków. Przez 30 lat działalności Centrum pod jej kierownictwem znacznie umocniło swoją pozycję. Dorobiło się pieczęci, sztandaru oraz własnej nagrody – Statuetki im. Stanisława Moniuszki, przyznawanej od 2006 r. za najwyższe osiągnięcia dla polskiej kultury i oświaty, za pracę społeczną na rzecz Rzeczypospolitej Polskiej, utwierdzenie i zachowanie polskich tradycji oraz tożsamości narodowej. W 2013 r. CKPnL zostało laureatem konkursu Vox Populi, organizowanego dorocznie przez Kapitułę Akademii „Mistrz Mowy Polskiej” w Warszawie (Giedrońc 2022).

Jan Gabriel Mincewicz

Jak już wspomniano, istniało wiele czynników, które w większym bądź mniejszym stopniu przyczyniły się do podtrzymania polskiej kultury wśród Polaków zamieszkujących państwo litewskie. Wśród nich niezwykle istotną rolę odegrały i nadal odgrywają polskie zespoły twórczości artystycznej, w tym zespoły ludowe pieśni i tańca. Folklor muzyczny stanowił cenny składnik spuścizny, jaką pozostawili młodszemu pokoleniu starsi. Uważany był za pewnego rodzaju pomost między czasami dawnymi a współczesnością. Każdy z działających na Litwie zespołów charakteryzował się własną specyfiką, prowadziły go osoby kładące nacisk na różne aspekty, co pozwalało im dotrzeć do rzeszy Polaków stęsknionych za polskością. Zespoły folklorystyczne prezentowały przede wszystkim repertuar z Polski, a jedynie nieliczne grupy zdecydowały się czerpać z dorobku twórczości regionalnej, z twórczości Ziemi Wileńskiej.

Rodzimy folklor spod wileńskich wsi, gromadzenie regionalnych słów i melodii to znak rozpoznawczy Reprezentacyjnego Zespołu Pieśni

i Tańca „Wileńszczyzna”. Szczególne zasługi miał w tej dziedzinie założyciel i wieloletni kierownik Zespołu Jan Gabriel Mincewicz³. Będąc osobą powszechnie znaną i szanowaną na Wileńszczyźnie, przez całe życie działał na rzecz promowania polskiej tradycji i kultury na Litwie (*Polak w świecie...* 2001: 199, Jackiewicz 2003: 195; *Ogromna i niepowetowana strata...* 2016).

Rozpoczynając po studiach pracę w polskiej szkole w Nowej Wilejce, a następnie Niemenczynie, założył tam i prowadził chłopięcy chór „Orleńta” oraz chór mieszany „Jutrzenka”. Szkolne chóry pod kierownictwem J. Mincewicza osiągnęły wysoki poziom wykonawczy. Wraz z zakończeniem szkoły uczniowie odchodzili z chóru, jednak zaszczytowane przez kierownika umiłowanie muzyki sprawiło, że nadal chcieli się na tym polu rozwijać. Tak właśnie powstała kultywująca wileński folklor „Wileńszczyzna”. Jan Mincewicz osobiście objeździł wiele wiosek, uwieczniając na taśmach magnetofonowych melodie wyśpiewywane przez najstarszych mieszkańców. Owocem tej pracy był opracowany i wydany w latach 1992 i 2007 zbiór polskiego folkloru Ziemi Wileńskiej zatytułowany „Pieśni Wileńszczyzny”, w którym przedstawiono 120 oryginalnych pieśni z omawianych regionów (Jotkiało 1991; Mażul 2011: 22–25; Jackiewicz 2008: 3; Mincewicz 2007).

Prezentowanie wileńskiego folkloru było cechą, która odróżniała „Wileńszczyznę” m.in. od kultywującej polskie pieśni i tańce „Wilii”. Repertuar „Wileńszczyzny” przepełniony był autentyczną wileńską pieśnią ludową, która głęboko zakorzeniona w pamięci ludzkiej, łączyła rodaków z ojczystą ziemią. Wydawać by się mogło, że tak skomponowany program będzie nieciekawym dla publiczności, nic bardziej mylnego. Zespół kierowany przez J. Mincewicza na scenie prezentował nie tylko pieśni i tańce wileńskie, ale często łączył je w odrębne kompozycje, odtwarzając w ten sposób dawne zwyczaje, tradycje i obrzędy. Przyczyniło się to do powstania programów tematycznych oraz spektakli muzycznych. Tak powstawały obrazki folklorystyczne, takie jak m.in. „Wesele wileńskie” czy „Noc Świętojańska”. Każdy koncert „Wileńsz-

---

³ Jan Gabriel Mincewicz urodził się 25 marca 1938 r. w Sużanach. Całe życie związany był z muzyką. Po ukończeniu w 1962 r. studiów w Konserwatorium Muzycznym w Wilnie w klasie dyrygentury chóralnej rozpoczął naukę w Akademii Muzycznej w Wilnie. Jednocześnie pracował jako nauczyciel wychowania muzycznego w szkołach średnich w Nowej Wilejce (1961–1973) i Niemenczynie (1973–1992). Zanim założył zespół „Wileńszczyzna”, kierował chórmi młodzieżowymi „Orleńta” i „Jutrzenka” oraz zespołem wokalnym „Stokrotki”. Poza działalnością muzyczną J. Mincewicz był aktywnym działaczem kulturalno-oświatowym, angażującym się także politycznie, był m.in. posłem na Sejm Republiki Litewskiej w latach 1992–2004 (Jackiewicz 2003: 194–195).

czynny” fachowcy oceniali bardzo wysoko, zaś publiczność przyjmowała go z ogromnym wzruszeniem (*Reprezentacyjny Polski Zespół Pieśni i Tańca Wileńszczyzna. Program koncertu wydany z okazji 30-lecia zespołu (biuletyn)*; Mażul 2001: 1–2; Gładkowska 2002a: 1, 3).

Aktywność i zaangażowanie J. Mincewicza spotkały się z uznaniem środowiska, o czym świadczyły przyznane mu liczne nagrody i wyróżnienia. Wśród najważniejszych warto wymienić, m.in.: Nagrodę im. Oskara Kolberga; tytuł „Zasłużony dla Kultury Polskiej”; Tytuł „Polak Roku 1998” w plebiscycie czytelników „Kurieria Wileńskiego”; Medal Komisji Edukacji Narodowej; Krzyż Kawalerski Orderu Zasługi RP; Krzyż Oficerski Orderu Zasługi RP; Medal Honorowego Stowarzyszenia Miłośników Tradycji „Mazurka Dąbrowskiego” (Jackiewicz 2003: 195).

Jan Mincewicz ponad trzydzieści pięć lat (zmarł 7.12.2016 r.) nieustrudzenie przewodził „Wileńszczyźnie”. Od samego początku swoją działalność oparł na promowaniu rodzimego folkloru, czym dokonał rzeczy niezwyklej. Nie tylko uchronił od zapomnienia wiele wileńskich pieśni i tańców, ale również rozpowszechnił je niemal po całym świecie (Gładkowska 2006: 5; inf. własna 1993: 3; Mincewicz 1991: 10–12).

Lilija Kiejzik

Poza prężnie działającymi zespołami folklorystycznymi w Wilnie funkcjonowały polskie teatry amatorskie, w których ogromną rolę przywiązywano do mówienia piękną, poprawną polszczyzną. Najstarszy z nich, Polski Zespół Dramatyczny przy Wileńskim Klubie Pracowników Łączności (obecnie Polskie Studio Teatralne w Wilnie – PST), powstał w 1960 r. z inicjatywy Janiny Strużanowskiej – z zawodu lekarki. W 1967 r. do grupy teatralnej dołączyła Lilija Kiejzik⁴ i w niej została, pełniąc od 1986 r. funkcję kierownika. Od przejścia tej ważnej, ale zarazem bardzo odpowiedzialnej roli starała się zachować ducha tradycji, w jakiej powstawał i funkcjonował teatr. Ponadto zajęła się reżyserią, co sprawiło, że młodzież chętnie angażowała się w aktorstwo w jej wydaniu. Sprzyjała jej także zmieniająca się sytuacja polityczna. Kończył się bowiem okres wzmoczonej cenzury, co pozwoliło na rozbudowę repertuaru, który wzbogacono o nowe sztuki zarówno polskich, jak i litewskich dramaturgów. Pierwszą próbą reżyserską L. Kiejzik była sztuka E.K. Perkowskiej pt. „Dziura

⁴ Lilija Kiejzik urodziła się 5 czerwca 1951 r. w Dojlidach rejonu solecznickiego. Większość życia związana z teatrem. W 1975 r. ukończyła studia polonistyczne w Instytucie Pedagogicznym w Wilnie, a następnie w 1988 r. reżyserię w Konserwatorium w Wilnie (Jackiewicz 2003: 128–129).

czyli tajemnica pewnej pracowni naukowej” oraz praca dyplomowa w Filharmonii Litewskiej – sztuka J. Jesionowskiego „Nowe piękne czasy” (Surwiłło 2000: 9–11; Jackiewicz 2003: 128–129; Bajor 2010: 7–1; Polskie Studio Teatralne w Wilnie).

Zdolności reżyserskie oraz umiejętność skupiania wokół siebie ludzi, zwłaszcza młodych, złożyły się na sukces wyreżyserowanych przez L. Kiejzik przedstawień. Niewątpliwie jednym z najmocniejszych był wystawiony w 1988 r. spektakl „Proces sądowy” oparty na „Dziadach” Adama Mickiewicza i „Improwizacji” Szymona Konarskiego. Ponadto do repertuaru teatru włączono takie spektakle jak: „Styks” Zbigniewa Nienackiego, „Jaryna” Józefa Ignacego Kraszewskiego, „Labirynt” wg utworów Czesława Miłosza, „Na wileńskiej ulicy” wg Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego i innym wileńskich poetów, „Kartoteka rozrzuciona” Tadeusza Różewicza, dramaty: „Krawiec”, „Wdowy”, „Zabawa”, „Dom na granicy”, „Emigranci”, „Serenada” Sławomira Mrożka, „Chochochochopin” na podstawie listów Chopina do bliskich wg Alwidy A. Bajor, „Kreacja” Ireneusza Iredyńskiego, „Zapiski oficera Armii Czerwonej” Sergiusza Piaseckiego i wiele innych (Rolska 1994: 6; b.a. 2001b: 24; Bajor 2004: 26; Urbanowicz 2005: 26; Lisiewicz 2010: 2; Bajor 2010: 7–15; Polskie Studio Teatralne w Wilnie).

Z inicjatywy kierowniczki Polskiego Studia Teatralnego w Wilnie w dniach 16–20 listopada 1994 r. zorganizowano międzynarodowy festiwal teatralny I Wileńskie Spotkania Teatralne Scen Polskich. Cieszyły się one dużą popularnością i zainteresowaniem, w związku z tym miały swoje kolejne edycje. II Wileńskie Spotkania Teatralne Scen Polskich odbyły się w dniach 18–23 listopada 1995 r. Po nich było kilka lat przerwy i do organizacji Spotkań powrócono w październiku 2007 r. Od tego czasu Spotkania zapraszają zespoły teatralne regularnie co dwa lata. Ostatnie takie święto teatru zorganizowano w dniach 10–14 września 2021 r. Celem tych międzynarodowych przedsięwzięć jest integrowanie polskich ośrodków teatralnych rozproszonych po całym świecie. Dodatkowo Spotkania umożliwiły wileńskiej widowni zapoznanie się z działalnością innych zespołów i wsłuchanie się w polskie słowo przekazywane przez rodaków zamieszkujących różne zakątki globu (Marczyk 1994c: 20; Marczyk 1995: 13; Lewandowska 2021).

Jak wspomniała Lilija Kiejzik w jednym z wywiadów, od momentu „zetchnięcia się” z teatrem wiedziała, że to właśnie chce robić. O ogromnym zaangażowaniu się pani reżyser w pracę teatru świadczy i to, że ciągle szukała czegoś nowego, co wspólnie z aktorami starała się na scenie wypróbować. A możliwości miała spore, bowiem różnorodność aktorów była szeroka. W jej zespole znalazło się miejsce dla

każdego, niezależnie od wieku, wystarczyły jedynie chęci, odrobina zdolności i pomysłowość.

Przez te wszystkie lata działalności przez PST przewinęły się setki osób. Wiele z nich podjęło pracę w polskich szkołach, tworząc teatry szkolne. Lilija Kiejzik chętnie podejmowała z tymi teatrami współpracę – wypożyczała sprzęt, kostiumy i rekwizyty. Młodzi artyści często byli zapraszani przez Studio do wspólnych występów. Uczniowie przychodzili na próby z aktorami z PST, ćwiczyli z nimi i brali udział w spektaklu. A później kończąc szkołę dołączali do zespołu (na podstawie wywiadów z Dianą Markiewicz w dniu 22.03.2012 r. oraz Beatą Kowalewską w dniu 26.03.2012 r. treści w prywatnych zbiorach autorki).

Za ogromne zaangażowanie w prace PST L. Kiejzik otrzymała liczne nagrody i wyróżnienia, m.in.: Ogólnozwiązkowy Medal za Zasługi dla Kultury (1986); Nagrodę Burmistrza Miasta Wilna (2004); odznakę honorową „Zasłużony dla Kultury Polskiej” (2004, 2009); Nagrodę Specjalną Fundacji Polskiej w Australii im. Jerzego Bonieckiego (2006); Medal Komisji Edukacji Narodowej (2009); Srebrny Medal Stowarzyszenia „Wspólnota Polska” (2010); Krzyż Kawalerski Orderu Rzeczypospolitej Polskiej (2010); Medal „Meritus Patriae – Zasłużony Ojczyźnie” (2012, 2015); Krzyż Oficerski Orderu Zasługi RP (2018); Brązowy Medal „Zasłużony Kulturze Gloria Artis” (2018).

Kultura polska na Wileńszczyźnie kojarzyła się przede wszystkim z folklorem i działalnością wielu zespołów folklorystycznych. Lilija Kiejzik swoją wieloletnią pracą pokazała, że promować polskość można również poprzez teatr, w którym przez ponad 60 lat rozbrzmiewało polskie słowo. Działała aktywnie w czasach, gdy sukcesywnie zmniejszane były środki finansowe na działalność kulturalną, ale PST rozwijało się i doskonaliło. Polskie Studio Teatralne w Wilnie znalazło swojego widza, który wiernie przychodził na każdy spektakl. A największą nagrodą dla kierowniczką była pełna widownia.

Polskie środowisko literackie w Wilnie

Specyficzną cechą Polaków na Litwie, która odróżniała ich od rodaków zamieszkujących inne republiki radzieckie, był dobrze zachowany język ojczysty. Wpłynęła na to m.in. rozbudowana sieć polskojęzycznego szkolnictwa, w tym działalność polonistyki w Wileńskim Państwowym Instytucie Pedagogicznym, a także dbanie o rozwój polskiej prasy i audycji radiowych. Pielęgnowaniu polszczyzny służyło także aktywne życie kulturalne, w którym prym wiodły zespoły pieśni i tańca oraz ama-

torskie teatry. To właśnie dzięki ruchowi teatralnemu rozwinął się w Wilnie polski ruch literacki. Polska poezja w znacznym stopniu pomogła w utrwaleniu świadomości narodowej Polaków na Wileńszczyźnie, zwłaszcza w okresie, kiedy to import książek z Polski był mocno utrudniony, a mimo to wciąż szukano kontaktów z językiem.

Rozwój polskiego środowiska literackiego na Wileńszczyźnie przebiegał podobnie jak w innych środowiskach młodych literatów. Najprężniejsza grupa poetów działała w Kółku Literackim skupionym przy redakcji dziennika „Czerwonego Sztandaru”, organu KC Komunistycznej Partii Litwy. Zgrupowanie to w 1987 r. zmieniło nazwę na Koło Literackie i podjęło szereg ciekawych inicjatyw, których celem było prezentowanie dorobku lokalnych poetów. Sprzyjało temu także nawiązywanie oficjalnych kontaktów z literackim środowiskiem w Polsce. Zmiany te wraz z budzącym się odrodzeniem narodowym polskiej mniejszości doprowadziły do założenia w kwietniu 1989 r. Sekcji Literatów Polskich przy Związku Pisarzy Litwy, na której czele stanął Aleksander Sokołowski (Bobryk 2006: 325; Bujnicki 2002: 326).

Do najważniejszych wileńskich przedstawicieli polskiej poezji należeli m.in. Aleksander Sokołowski (pierwszy polski poeta na Wileńszczyźnie, który wydał swoje wiersze, laureat wielu prestiżowych konkursów), Aleksander Śnieżko (uważany za jednego z najbardziej „wileńskich” poetów, ponieważ w swych wierszach wiele miejsca poświęcał swemu rodzinnemu miastu Wilnu), Wojciech Piotrowicz (pisał utwory charakterystyczne dla współczesnej mu polskiej poezji na Litwie, zawierające motywy wileńskie i związaną z nimi problematykę mickiewiczowską), Romuald Mieczkowski (jeden z najaktywniejszych wileńskich twórców literackich, dziennikarz radiowy i telewizyjny) czy Alicja Rybałko (jedna z najbardziej znanych i cenionych przedstawicielek współczesnej polskiej poezji na Wileńszczyźnie) (*Współczesna polska poezja...* 1986: 33–35, 73–75; Melkowski 1992: 5; Turkiewicz 2001: 13–14; Turkiewicz 2005: 12–16; Turkiewicz 2010b: 15–19; Kurzawa 1995: 74–76; *Po stokroć wracam...* 1996: 32; Turkiewicz 2010a: 11; Turkiewicz 2003: 28–32).

Warto podkreślić, że wileńscy poeci byli bardzo wrażliwi na poszukiwanie i unaocznianie śladów polskości na obszarze, który zamieszkiwali. Działali na styku co najmniej dwóch kultur i narodowości. Z jednej strony czuli się duchowo zrośnięci z Polską, a jednocześnie nie wyobrażali sobie życia z dala od litewskiej ziemi. Ich literatura stale podkreślała polskie korzenie, jednak wzbogacona była o odwołania do znaków i symboli charakterystycznych dla innych kultur. Co ważne, literatura wileńska, choć stanowiła część polskiej literatury ukazującej się poza terytorium państwa polskiego, nie miała charakteru emigracyjnego. Wy-

różniało ją mocne zakorzenienie w środowisku wileńskim oraz trwałe przypisanie do terenu zamieszkania (Turkiewicz 2002: 30–32; 1996: 287–306; Bujnicki 2002: 327, 332).

Polscy malarze w Wilnie

Równie ważną grupę artystów stanowili polscy malarze na Litwie. Początkowo nie tworzyli żadnej organizacji, co sprawiło, że właściwie nikt nie zauważał ich twórczości wśród litewskich artystów. Wszystko to zmieniło się wraz z pojawieniem się Twórczego Związku Polskich Artystów Malarzy na Litwie „Elipsa” w 1993 r., który skupiał najzdolniejszych artystów polskiego pochodzenia (Bobyryk 2006: 324; b.a. 2003, b.a. 2014: 10).

Analizując twórczość wileńskich malarzy, warto przytoczyć nazwiska najwybitniejszych: Władysława Ławrynowicza (założyciela Związku „Elipsa” i jego wieloletniego prezesa), Stanisława Kaplewskiego (współzałożyciela „Elipsy”, związanego od najmłodszych lat z grafiką i malarstwem) czy Danuty Lipskiej (wieloletniej nauczycielki plastyki w Wileńskiej Szkole Średniej im. Władysława Syrokomli, skarbnika „Elipsy”) (*Polacy z Wileńszczyzny*, Wilno 2003 (biuletyn); Karkut 2006: 24–25).

Malarzy z „Elipsy” doskonale znano nie tylko na Litwie. Ich wystawy były prezentowane w Polsce, w Niemczech, we Francji, w Rosji, w Czechach, w Szwajcarii czy w USA. Często zapraszano ich na różnego rodzaju imprezy, plenery oraz wernisaże. Wszędzie tam tematyka wileńska cieszyła się dużym zainteresowaniem i przyciągała rzesze odbiorców, co bardzo cieszyło zarówno artystów, jak i organizatorów (*My Polacy z Wileńszczyzny...* 2013; Dowdo 2003: 16–17).

Zakończenie

Patrząc na złożoną działalność polskiej mniejszości narodowej na Litwie, zwłaszcza po odzyskaniu przez państwo litewskie niepodległości, można wyodrębnić czynniki łączące ze sobą ludzi, którzy utożsamiali się z jednym narodem i jedną kulturą. Z pewnością dla Polaków zamieszkujących Republikę Litewską takimi ogniwami były język, religia, literatura, pieśni i tańce narodowe. Warto zatem przybliżyć działalność polskich zespołów pieśni i tańca, teatrów amatorskich, różnorodnych stowarzyszeń i instytucji kulturalnych, które w szczególny sposób dbały o pielęgnowanie polskiej kultury, a poprzez przekazywanie jej kolejnym

pokoleniom chroniły polskie środowiska przed wynarodowieniem. Warto przedstawiać sylwetki osób, dzięki którym polska kultura na Litwie rozwija się i pięknieje, pisać o działalności tych, w których działaniach urzeczywistniały się słowa papieża Jana Pawła II: „Kultura jest wyrazem człowieka. Jest potwierdzeniem człowieczeństwa. Człowiek ją tworzy – i właśnie przez nią tworzy siebie”.

Literatura

Opracowania

- Bajor A.A., 2010, *Polskie Studio Teatralne w Wilnie 1960–2010*, Wilno.
- Bobryk A., 2006, *Odrodzenie narodowe Polaków w Republice Litewskiej 1987–1997*, Toruń–Łysomice.
- Bujnicki T., 2002, *Szkice wileńskie. Rozprawy i eseje*, Kraków.
- Jackiewicz M., 2003, *Polacy na Litwie 1918–2000 (Słownik biograficzny)*, Warszawa.
- Jotkiało H., 2007, *Centrum czynu i nadziei z imieniem Stanisława Moniuszki*, Wilno.
- Kurzawa E., 1995, *Słownik polskich pisarzy współczesnych Wileńszczyzny*, Zielona Góra.
- Mincewicz J., 2007, *Pieśni Wileńszczyzny*, Olszyn.
- Polak w świecie. Leksykon Polonii i Polaków za granicą*, 2001, Warszawa.
- Polacy z Wileńszczyzny*, Wilno 2013 (biuletyn).
- Po stokroć wracam. Antologia polskiej poezji z Wileńszczyzny*, 1996, wybór i opracowanie M. Berowska, B. Urbankowski, Warszawa.
- Surwiłło J., 2000, *Jesteśmy z Wilna spod znaku Reduty. Kronika Polskiego Teatru Dramatycznego – od Klubu Pracowników Łączności do Polskiego Studia Teatralnego*, Warszawa.
- Turkiewicz H., 1996, *Wilno w twórczości współczesnych polskich poetów Litwy* [w:] *Wilno i Kresy Północno-Wschodnie*, red. E. Felisiak, A. Kieźuń, Białystok.
- Współczesna polska poezja na Wileńszczyźnie. Antologia*, 1986, wybór, wstęp, oprac. J. Kajtoch, K. Woźniakowski, Warszawa.

Prasa

- Adamowicz K., 2003, *Oplątek przed gwiazdką*, „Kurier Wileński”, nr 246.
- Adamowicz K., 2012, *XX Festiwal Kultury Polskiej na Litwie*, „Kurier Wileński”, nr 85.
- Andrzejewski T., 2001, *„Niech promienieje polską kulturą i budzi podziw pobratymczych narodów”*, „Tygodnik Wileńszczyzny”, nr 7 dodatek „Rota” nr 115.
- b.a., 2001a, *I mamy oto Dom Polski w Wilnie*, „Magazyn Wileński”, nr 2.
- b.a., 2001b, *Premiera „Jaryny” w Reducie*, „Magazyn Wileński”, nr 5.
- b.a., 2001c, *Wielki Dar Polski*, „Kurier Wileński”, nr 30.
- b.a., 2014, *Elipsa*, „reAnimator Kulturalny”, nr 18.
- Bajor A.A., 2004, *„Kartoteka rozrzucona” na wileńskiej polskiej scenie*, „Magazyn Wileński”, nr 3.
- Dowdo L., 2003, *Obrazy jak z okienka...*, „Magazyn Wileński”, nr 5.
- Gładkowska H., 2002a, *Z ziemi rodzinnej wydobyta sztuka*, „Kurier Wileński”, nr 86.
- Gładkowska H., 2002b, *Jest jeden taki wieczór...*, „Kurier Wileński”, nr 247.

- Gładkowska H., 2006, *Rozmowa z Janem Mincewiczem, kierownikiem artystycznym Reprezentacyjnego Zespołu Pieśni i Tańca „Wileńszczyzna”*. *Przekrój lat minionych*, „Kurier Wileński”, nr 14.
- Inf. własna, 1993, *Tournée koncertowe „Wileńszczyzny”*, „Nasza Gazeta”, nr 11.
- Jackiewicz M., 2008, „*Pieśni Wileńszczyzny*” *Jana Mincewicza*, „Kurier Wileński”, nr 27.
- Jotkiało H., 1994, *Jeśli nas lubicie, weźmiemy także was...*, „Kurier Wileński”, nr 75.
- Jotkiało H., 1996, *Mile grudniowe spotkania Polaków*, „Kurier Wileński”, nr 247.
- Kapszewicz B., 2011, *Mały jubileusz Międzynarodowego Festiwalu Teatralnego w Wilnie*, „Kurier Wileński”, nr 196.
- Karkut W., 2006, *Władysław Ławrynowicz. Secret sinus*, „Contemporary Painting”, nr I.
- Lisiewicz J., 2010, „*Składniki Jego wspaniałego geniusza...*”, „Nasza Gazeta”, nr 45.
- Marczyk K., 1994a, „*Co niedziela gra kapela*”, „Magazyn Wileński”, nr 9.
- Marczyk K., 1994b, *Leksykon domowy. Centrum Kultury Polskiej*, „Magazyn Wileński”, nr 2.
- Marczyk K., 1994c, *Światowy Festiwal Amatorskich Scen Polskich*, „Magazyn Wileński”, nr 2.
- Marczyk K., 1995, *Teatr dnia powszedniego. II Wileńskie Spotkania Scen Polskich*, „Magazyn Wileński”, nr 23–24.
- Marczyk K., 1996, *Wiosna na pięciolinii*, „Magazyn Wileński”, nr 6.
- Masenas W., 2006, „*Żyjemy w kraju wybranym przez Boga*”, „Kurier Wileński”, nr 72.
- Masenas W., 2007, *Lila Kiejzik „Staram się robić to, co lubię, według potrzeby, jaką dostrzegam”*, „Kurier Wileński”, nr 214.
- Mażul H., 2001 „*Niech jej towarzyszy sława, my zaś bić będziemy brawa...*”, „Przyjaźń. Tygodnik Wileńszczyzny”, nr 18 dodatek „Rota” nr 125.
- Mażul H., 2006, *Dom Kultury Polskiej w Wilnie świętuje 5-lecie działalności. Niczym orle gniazdo na skale...*, „Tygodnik Wileńszczyzny”, nr 7 dodatek „Rota” nr 374.
- Mażul H., 2011, *Polski Zespół Pieśni i Tańca „Wileńszczyzna” świętuje jubileusz 30 lecia. Rodzimu folklorowi wierni*, „Magazyn Wileński”, nr 8.
- Melkowski S., 1992, *Współczesna poezja polska w Wilnie próba szkicu krytycznoliterackiego*, „Znad Wilii”, nr 24.
- Mincewicz J., 1991, *10 lat „Wileńszczyzny”*, „Magazyn Wileński”, nr 8.
- Pilarczyk A., 2005, *Rozmowa z panią Lilią Kiejzik, reżyserem Polskiego Studia Teatralnego w Wilnie, które w tym roku obchodzi swoje 45-lecie. „...a teatr trwał i trwa”*, „Kurier Wileński”, nr 175.
- Pomostko J., 2003, *Pokłosie pierwszego dziesięciolecia*, „Kurier Wileński”, nr 71.
- Rolska A., 1994, „*Styks*” *na scenie wileńskiej*, „Kurier Wileński”, nr 236.
- Turkiewicz H., 2001, *Mój ród się znad Wilii wywodzi (o najbardziej wileńskim wśród poetów wileńskich)*, „Magazyn Wileński”, nr 2.
- Turkiewicz H., 2002, *Wyznaczniki wielokulturowości we współczesnej poezji na Litwie*, „Magazyn Wileński”, nr 5.
- Turkiewicz H., 2003, *Na „bankiecie lata” i poezji Alicji Rybalko*, „Magazyn Wileński”, nr 9.
- Turkiewicz H., 2005, „*(...) nazwałbym Ją piątym żywiołem*”, „Magazyn Wileński”, nr 8.
- Turkiewicz H., 2010a, *Przenieść Wilno do serca*, „Magazyn Wileński”, nr 2.
- Turkiewicz H., 2010b, *Tężyzna ziemi/Kwiatów woń/ Smak powszechnego chleba*, „Magazyn Wileński”, nr 6.
- Urbanowicz M., 2005, „*Krawiec*” *Mrożka w wykonaniu Polskiego Studia Teatralnego*, „Magazyn Wileński”, nr 4.

Netografia

Giedroń J., *Apolonia Sakowska – ambasadorka kultury polskiej*, <https://kurier-wilenski.lt/2022/08/09/apolonia-skakowska-ambasadorka-kultury-polskiej> (dostęp: 22.12.2022).

20 lat Domu Kultury w Wilnie, Stowarzyszenie „Wspólnota Polska”, http://wspolnota-polska.org.pl/domkultury-polskiej_wilno/index.php (dostęp: 30.12.2022).

Lewandowska I., *Trwają X Wileńskie Spotkania Sceny Polskiej*, <https://kurierwilenski.lt/2021/09/14/trwaja-x-wilenskie-spotkania-sceny-polskiej/> (dostęp: 30.01.2023).

Ogromna i niepowetowana strata dla Wileńszczyzny. Zmarł Jan Mincewicz, <http://24.lt/-pl/spoleczenstwo/item/162066-zmarl-jan-mincewicz> (dostęp: 30.12.2022).

Polskie Studio Teatralne w Wilnie, <http://www.teatr-studio.lt/> (dostęp: 30.12.2022).

Biuletyny, druki ulotek, foldery i kroniki

b.a., 2003, *My Polacy z Wileńszczyzny*, Wilno.

Jotkiałło H., 1991, *Polski Zespół Ludowy Pieśni i Tańca „Wileńszczyzna” (X-lecie zespołu)*, Wilno.

Reprezentacyjny Polski Zespół Pieśni i Tańca Wileńszczyzna. Program koncertu wydany z okazji 30-lecia zespołu (biuletyn).

Koncert jubileuszowy 25-lecia Reprezentacyjnego Polskiego Zespołu Pieśni i Tańca Wileńszczyzna (biuletyn).

Relacje zebrane przez autorkę

Kiejzik Lilija – kierownik artystyczny i reżyser Polskiego Studia Teatralnego w Wilnie, z dn. 28.03.2012.

Kowalewska Beata – opiekun szkolnego teatru w Szkole Średniej im. Szymona Konarskiego, z dn. 26.03.2012.

Ławrinowicz Władysław – prezes Twórczego Związku Polskich Artystów Malarzy na Litwie „Elipsa”, z dn. 09.05.2014.

Markiewicz Diana – opiekun szkolnego teatru w Szkole Średniej Łazdynai, z dn. 22.03.2012.

Mażul Henryk – dziennikarz wileński, z dn. 08.05.2014.

Skakowska Apolonia – dyrektor Centrum Kultury Polskiej na Litwie im. Stanisława Moniuszki, z dnia 07.05.2014.

Promoters of Polish culture in Vilnius and their role in promoting Polishness in an independent Lithuania**Abstract**

The regaining of independence by Lithuania brought the Polish national minority a significant improvement in terms of the possibility of developing their own culture. This was particularly influenced by the opening of borders, which allowed closer contacts with Poland and Poles scattered around the world. This contributed to the creation of new Polish organizations, and above all to the construction of the Polish Cultural Centre in Vilnius, which became a place of cultural meetings. These activities were favourable for maintaining and developing national awareness, preserving and passing on identity to future generations.

A special role in this process was played by people who, with their hard work and actions, put a lot of effort into promoting their native language and culture. Thanks to their efforts, Polish culture in Lithuania survived and stood out from other national minorities in these areas. Everyone who met these extraordinary people on their way tried to follow them and take care of the beautiful Polish culture and, just like them, pass it on to their surroundings.

It should be noted that there are factors that unite people who identify with one nation and culture. Certainly, for Poles living in the Republic of Lithuania such factors included language, religion, literature, national songs and dances. Therefore, the activity of Polish song and dance ensembles, amateur theatres, various associations and cultural institutions, which particularly cultivated Polish culture, and by passing it on to the next generations, protected them from denationalisation.

Key words: Polish national minority, culture animators, Polish language, Lithuania